STANISŁAW CIOK
Uniwersytet Wrocławski

WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW PROGRAMU PHARE–CBC DLA ROZWOJU POGRANICZA POLSKO-NIEMIECKIEGO

Abstract: The PHARE Cross Border Cooperation (CBC) Program plays a very important role in supporting Polish-German cross border cooperation and near-border development. Its most important goal is to improving living standards of the residents in near-border areas, on both sides of the border. Also, the fund is used to support cross-border cooperation between people, institutions, and organisations. Therefore, the fund directors concentrate on supporting the development in such spheres as: transportation, environment protection, communal infrastructure, economic development, and human resources. From 1994 to 2001, there were 320 implemented projects, for the amount of about 370 million euro. Small Euro-regional projects are particularly important in regards with trans-border cooperation, in social and cultural spheres. They are designed to support culture, education, sport, publishing, *etc.* In the „Neisse-Nisa-Nysa" Euro-region, there were about 600 such projects; in „Pomerania", and „Lubusza" regions, there were about 300 projects.

The funds contribute to intensification of trans-border cooperation. They are used to improve economic and spatial structures. As a result, near-border areas will become more attractive, and more competitive. The implementation of the PHARE CBC Program in Poland is considered as very good by the European Commission. Also, the Commission considers it as a model for other countries which are included in the program.

Wprowadzenie

Obszary przygraniczne ze względu na peryferyjne położenie (i wynikające stąd konsekwencje) zazwyczaj są uważane za regiony nierozwinięte, wymagające aktywizacji. Opóźnienie w rozwoju gospodarczym obszaru przygranicznego może wynikać z wielu powodów; po pierwsze obszar od dawna jest słabo rozwinięty i zagospodarowany, po drugie –

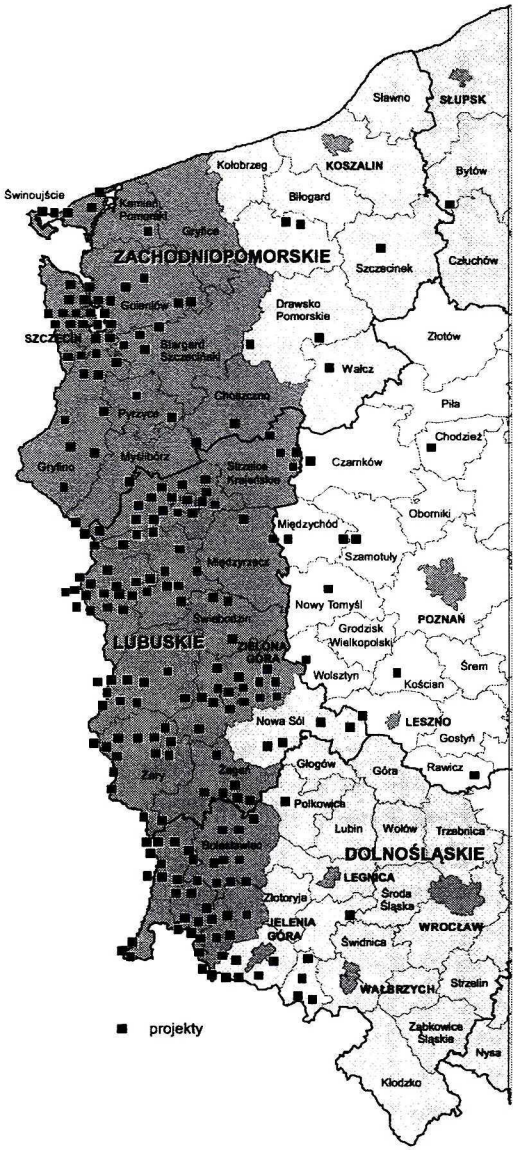
opóźnienie jest skutkiem zmian w przebiegu granicy lub jej funkcji. W drugim przypadku mamy więc do czynienia z obszarem mniej lub bardziej rozwiniętym, odpowiednio zagospodarowanym, lecz usytuowanie na nim granicy (lub gdy już istnieje, ale następuje zmiana jej funkcji) pociąga za sobą niekorzystne zmiany na obszarze przygranicznym, prowadząc do jego stagnacji, a nawet depresji w zakresie rozwoju regionalnego (Ciok 1990). Ze względu na to, że obszary położone są na peryferiach, a przez to oddalone od centrów gospodarczych i decyzyjnych są mało konkurencyjne i atrakcyjne dla napływu nowych inwestycji i kapitału. Ponieważ często same nie są zdolne zniwelować zacofania korzystają często z pomocy zewnętrznej. Obszary te są przedmiotem szczególnego zainteresowania polityki regionalnej państw Unii Europejskiej (są zaliczone do tzw. obszarów problemowych). Dla rozwoju obszarów przygranicznych i wsparcia współpracy transgranicznej Unia Europejska uruchomiła specjalne programy i przeznaczyła określone środki na ich realizację.

W zależności od położenia obszarów przygranicznych wyróżnia się kilka typów pogranicz na terenie Europy (Gabbe1996; Pietraś 1996).:

1. Obszary przygraniczne występujące wewnątrz Unii Europejskiej. Po wejściu w życie Układu z Maastricht granice między państwami członkowskimi zostały otwarte i straciły charakter dzielący.
2. Obszary przygraniczne między Unią a państwami stowarzyszonymi, które wkrótce staną się jej członkami, np. pogranicze polsko-niemieckie.
3. Obszary przygraniczne między sąsiadującymi ze sobą państwami stowarzyszonymi z Unią. które wkrótce również staną się członkami Unii (np. pogranicze polsko-czeskie, polsko-słowackie).
4. Obszary przygraniczne funkcjonujące na granicach państw stowarzyszonych z Unią i nie kandydujących do Unii w najbliższej przyszłości (np. pogranicze polsko-białoruskie).
5. Obszary przygraniczne na granicy państw nie będących obecnie i w najbliższej przyszłości członkami Unii Europejskiej (np. pogranicze białorusko-ukraińskie).

W zależności od położenia obszarów przygranicznych utworzono dla nich odpowiednie programy wsparcia dla państw Unii Europejskiej – INTERREG, a dla krajów Europy Środkowej i Wschodniej kandydujących do Unii – PHARE CBC[1] i PHARE CREDO. Również pogranicza innych państw mogą korzystać z odpowiednich programów fi-

[1] Program wspiera współpracę transgraniczną państw Europy Środkowej i Wschodniej graniczących bezpośrednio z państwami Unii Europejskiej oraz Rumunii. W sumie ze środków z tego programu może obecnie korzystać 10 państw.

Ryc. 1. Inwestycje PHARE CBC na pograniczu zachodnim w latach 1994-2001
Źródło: *Władza Wdrażająca, Program Współpracy Przygranicznej* (www.wwpwp.it.pl)

nansowych: 13 państw Europy Wschodniej i Centralnej Azji tworzących Wspólnotę Państw Niepodległych oraz Mongolia – z programu TACIS, kraje śródziemnomorskie – programu MEDIA, a kraje byłej Jugosławii – programu OBNOWA.

Program PHARE CBC na pograniczu zachodnim

Bardzo ważną rolę w kreowaniu, wspieraniu i rozwoju współpracy transgranicznej odgrywa Program PHARE Cross Border Cooperation (PHARE CBC)[2], jako jeden z podprogramów PHARE (Szlachta 1997). Celem tego programu jest współfinansowanie przedsięwzięć o charakterze transgranicznym, w tym zwłaszcza:

- poprawy infrastruktury technicznej (w tym głównie komunikacyjnej, komunalnej i granicznej);
- promowania współpracy gospodarczej, rozwoju przedsiębiorstw, współpracy izb handlowych, pomoc w inwestycjach, transferze technologii, marketing dla małych i średnich przedsiębiorstw, turystyki itp.;
- wspierania działań na rzecz ochrony środowiska (zapobieganie zanieczyszczeniom, postępowanie z odpadami, zarządzanie ekologiczne i in.);
- usuwania administracyjnych i instytucjonalnych przeszkód dla swobodnego przepływu osób, towarów, usług;
- zintensyfikowania współpracy na płaszczyźnie społecznej, zwłaszcza w dziedzinie oświaty, kultury, służby zdrowia, środków masowego przekazu i in.

W przypadku Polski Programy Współpracy Przygranicznej PHARE stanowią nieco ponad 26% rocznej pomocy UE w ramach całego programu PHARE, a zdecydowanie największym jego beneficjentem jest pogranicze zachodnie[3]. Program po raz pierwszy został uruchomiony w 1994 r. Ponieważ do 2000 r mogły korzystać z niego tylko regiony graniczące z Unią Europejską, w przypadku Polski istniały dwie linie budżetowe PHARE CBC: na współpracę pogranicza polsko-niemieckiego (byłe woj. szczecińskie, gorzowskie, zielonogórskie, jeleniogórskie) oraz

[2] Podstawę prawną dla tego programu stanowi Rozporządzenie Komisji Europejskiej nr 1628/94 z 4 lipca 1994 r, zastąpione następnie przez Rozporządzenie nr 2760/98 z 18 grudnia 1998 r.

[3] Środkami Programu Współpracy Przygranicznej PHARE zarządza w Polsce Władza Wdrażająca powołana w 1994 r w URM, która po reformie administracji centralnej stała się jednostką podległą MSWiA.

współpracę transgraniczną w Obszarze Bałtyckim (szczecińskie, koszalińskie, słupskie, gdańskie, elbląskie, olsztyńskie i suwalskie)[4]. W latach funkcjonowania pierwszej edycji tego programu (1994-1999) zrealizowano 225 projektów (plus 1100 projektów z tzw. Funduszu Małych Projektów[5]) na sumę ponad 300 mln ECU, z czego zdecydowana większość przypadła na granicę zachodnią (ryc.1).

Ponieważ głównym zadaniem PHARE CBC jest wyrównywanie standardów życia społeczności zamieszkującej po obu stronach granicy oraz wspieranie współpracy transgranicznej mieszkańców, instytucji, organizacji tu mieszkających i działających, dlatego głównymi priorytetami wspieranymi przez ten program były transport, ochrona środowiska, infrastruktura komunalna, rozwój gospodarczy i zasoby ludzkie[6] (por. tab.1).

Tabela 1

Priorytety, programy i środki w programie PHARE CBC w Polsce w latach 1994-1999

Priorytety	Liczba projektów	Kwota w MECU	% wszystkich programów
Transport	51	160,0	51,0
Ochrona środowiska	103	83,0	26,0
Zasoby ludzkie	22	23,0	7,4
Infrastruktura komunalna	19	12,0	3,8
Rozwój gospodarczy	25	7,0	2,3
Rolnictwo	5	2,4	0,7
Fundusz Małych Projektów	1100	8,0	

Źródło: Informacje na temat realizacji Programów Współpracy Przygranicznej Phare (http//www.wwpwp.it.pl/).

[4] Program PHARE CBC zgodnie z założeniem miał obejmować obszary przygraniczne, tj. województwa bezpośrednio graniczące z UE, jednak do współpracy polsko-niemieckiej obszar ten rozszerzono o drugi pas dawnych województw. W ten sposób razem z województwami przylegającymi do Morza Bałtyckiego program współpracy przygranicznej PHARE CBC objął 16 województw.

[5] Fundusz Małych Projektów powstał w ramach Programu Współpracy Przygranicznej Polska-Niemcy PHARE 1995 i obejmował swym działaniem początkowo tylko 4 euroregiony na granicy zachodniej. Później po utworzeniu przez Komisję Europejską innych Programów, z Funduszu mogły skorzystać euroregiony na pozostałych naszych granicach. Środki z Funduszu przeznaczone są głównie na wsparcie powiązań transgranicznych o „charakterze międzyludzkim", których wartość nie przekracza 50 tys ECU. Fundusz wsparł bardzo dużo projektów, dzięki czemu osiągnięto wiele trwałych efektów. Finansowanie konkretnych przedsięwzięć w obszarze przygranicznym ze środków pomocowych przedstawiono w dalszej części opracowania.

[6] Są one zgodne z art. 5 Rozporządzenia Komisji Europejskiej nr 2760/98 z 18 grudnia 1998 r.

Wsparcie programów infrastrukturalnych

Na inwestycje infrastrukturalne związane szeroko ujmując z transportem przeznaczono najwięcej środków z programu PHARE CBC. Z programu tego w latach 1994-1999 zrealizowano w dziale transport łącznie ponad 50 projektów na kwotę ok. 160 mln euro (tj. ponad 51% całej sumy wszystkich programów). Natomiast w ujęciu wojewódzkim (por. tab. 2):

- w woj. dolnośląskim na infrastrukturę transportową wyasygnowano ponad 26,85 mln euro i komunalną (blisko 1 mln euro), tj. 57% środków pomocowych dla tego województwa. Zrealizowano za nie 14 projektów;
- w woj. lubuskim dofinansowano wiele przedsięwzięć na sumę ponad 85,6 mln euro (tj. ok. 61% wartości wszystkich projektów w województwie); ze środków zrealizowano 24 inwestycje związane z przejściami granicznymi (budowa, rozbudowa, modernizacja przejść, terminali), inwestycjami drogowymi (mosty, obwodnice, drogi dojazdowe) oraz komunalnymi (budowa lub rozbudowa gazociągów przesyłowych i sieci gazowych);
- w woj. zachodniopomorskim wydatkowano na infrastrukturę 29,04 mln euro (tj. ok. 60% wszystkich środków z PHARE CBC w tym województwie).

Tabela 2

Projekty programu PHARE CBC w zakresie infrastruktury w latach 1994-1999

Dolnośląskie	Lubuskie	Zachodniopomorskie
1994		
	• Budowa terminalu i modernizacja układu komunikacyjnego na przejściu granicznym w Olszynie. • Budowa przejścia granicznego Gubinek z obwodnicą Gubina. • Terminal towarowych odpraw celnych w Świecku.	• Modernizacja autostrady dojazdowej do DGP Kołbaskowo–Pomellen. • Modernizacja drogi dojazdowej do DGP Osinów Dolny–Hohenwutzen.
1995		
• Modernizacja drogi 371 na odcinku Bolków–Lubawka. • Przebudowa drogi 359 na odc. Lubań–Leśna oraz Leśna–Miłoszów – gr. państwa.	• Modernizacja dróg krajowych nr 274 i 275 – dojazd do przejścia granicznego w Gubinku. • Modernizacja dróg na odcinku przejście graniczne Kostrzyn–Gorzów. • Modernizacja kolejowego przejścia granicznego Kunowice–Frankfurt/O.	• Modernizacja drogi krajowej nr 117 na odcinku przejście graniczne Rosówko–Szczecin. • Budowa drogowego przejścia granicznego Rosówko–Rosow.

1996		
• Obwodnica w Jeleniej Górze z estakadą w ciągu drogi krajowej nr 3. • Obwodnica m. Bolesławiec w ciągu drogi A4. • Modernizacja drogi krajowej nr 371 na odcinku Bolków–Kamienn Góra.	• Budowa ulicy XXX-lecia w Żarach – dojazd do przejścia granicznego w Przewozie. • Ścieżki rowerowe w Euroregionie Sprewa–Nysa–Bóbr. • Modernizacja połączenia drogi 132 z układem dróg krajowych w Gorzowie.	• Modernizacja drogi nr 117 odcinek miejski w Szczecinie. • Budowa obejścia starówki w Stargardzie Szczecińskim. • Gazyfikacja m. Międzyzdroje.
1997		
• Modernizacja drogi krajowej nr 356 na odcinku Olszyna–Lubań oraz obwodnica Radoniowa. • Budowa wiaduktu drogowego nad linią kolejową w Kłobuczynie w ciągu drogi nr 3.	• Budowa obwodnicy w Żarach. • Budowa mostu w Szprotawie. • Budowa gazociągu przesyłowego i sieci gazowej dla Gubina. • Budowa sieci gazowej w gm. Skąpe i dla Sulęcina. • Modernizacja wylotu drogi krajowej nr 22 w Gorzowie. • II etap gazyfikacji gm. Santok. • Budowa dróg rowerowych na terenie miasta i gm. Sulęcin.	• Modernizacja drogi krajowej nr 120, granica państwa – Gryfino–Stare Czarnowo. • Gazyfikacja gm. Pyrzyce. • Elektrownia wiatrowa w Nowogardzie.
1998		
• Obejście m. Olszyna na trasie Zgorzelec–Lubań–Jelenia Góra. • Droga odciążająca centrum Bolesławca od ruchu tranzytowego Göerlitz–Wrocław – II etap. • Budowa wiaduktu drogowego nad linią kolejową w Kłobuczynie w ciągu drogi krajowej nr 3.	• Budowa obejścia m. Jasień. • Budowa obwodnicy Szprotawy. • Ścieżki rowerowe. • Budowa gazociągu przesyłowego i sieci gazowej dla Gubina. • Modernizacja drogi 133 i 132 na odcinku Kostrzyn–Gorzów. • Infrastruktura Komunalna dla m. Słubice.	• Modernizacja kolejowego przejścia granicznego Szczecin–Gumieńce – Grambow–Tantow, budowa stacji Szczecin Zalesie Łęgi. • Modernizacja drogi krajowej nr 117 na odcinku ul. Mieszka i ul. Południowej do granicy Szczecina.
1999		
• Drogowe przejście graniczne Radomierzyce–Hagenwerder. • Infrastruktura komunikacyjna – wieś Krzeszów.	• Modernizacja dróg krajowych Kostrzyn–Gorzów – III etap.	• Modernizacja drogi krajowej nr 117 – kontynuacja.

Źródło: *Realizacja Programu PHARE CBC w regionie dolnośląskim w latach 1994-1999*, Urząd Marszałkowski Woj. Dolnośląskiego, Wrocław, 2002; *Inwestycje współfinansowane z Programu PHARE CBC w woj. lubuskim w latach 1994-1999*, Urząd Marszałkowski Woj. Lubuskiego, Zielona Góra, 2001; *Inwestycje współfinansowane z Programu Współpracy Przygranicznej Phare Polska-Niemcy na terenie woj. zachodniopomorskiego w latach 1994--1999*, Urząd Marszałkowski Woj. Zachodniopomorskiego, Szczecin, 2002.

Inwestycje, które zrealizowano za pomocą środków pomocowych, znacznie wpłynęły na usprawnienie w dostępności i przepustowości przejść granicznych oraz poprawę warunków życia mieszkańców, jak

i gości, wzrost bezpieczeństwa. Budowa, rozbudowa i modernizacja połączeń transportowych przyczyni się również do rozwoju społeczno-gospodarczego (miejscowości, gmin, powiatów, regionu), poprawy warunków rozwoju przedsiębiorczości, a tym samym podniesienia atrakcyjności i konkurencyjności na tym obszarze, jak też wzrostu mobilności przestrzennej jego mieszkańców.

Wsparcie programów z zakresu ochrony środowiska

Problemy ochrony środowiska należą do priorytetowych w finansowaniu projektów z programu PHARE CBC. W latach 1994-1999 na pograniczu zachodnim zrealizowano ok. 100 projektów na sumę ponad 80 mln euro. W poszczególnych regionach granicznych wsparto (por. tab. 3):

- w woj. dolnośląskim 22 większe projekty na sumę ponad 14,4 mln euro, w tym zrealizowano m.in. 10 inwestycji ekologicznych związanych z budową czy modernizacją oczyszczalni ścieków, 6 wysypisk odpadów komunalnych;

Tabela 3

Projekty programu PHARE CBC w zakresie ochrony środowiska w latach 1995-1999

Dolnośląskie	Lubuskie	Zachodniopomorskie
1995		
• Budowa oczyszczalni ścieków w Mieroszowie. • Zakład utylizacji odpadów komunalnych w Jędrzychowicach. • Przepompownia ścieków Ujazd.	• Oczyszczalnia ścieków w Zielonej Górze. • Wspólna oczyszczalnia Ścieków dla m. Gubin – Guben. • Wysypisko odp. dla Gozdnicy. • Rewaloryzacja Parku Mużakowskiego w Łęknicy. • Oczyszczalnie ścieków w: Rzepinie, Słońsku, Sulęcinie.	• Oczyszczalnia ścieków „Pomorzany" w Szczecinie. • Polsko-Niemieckie Centrum Edukacji Ekologicznej w Parku Krajobrazowym Doliny Dolnej Odry i Cedyńskim Parku Krajobrazowym.
1996		
• Budowa wysypiska odpadów komunalnych w Bolesławcu. • Budowa oczyszczalni ścieków w Chełmsku Śląskim. • Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków w Sieniawce. • Budowa wysypiska odpadów komunalnych w Gozdnicy.	• Budowa kanaliz. w Bronkowie. • Budowa oczyszczalni ścieków w: Łęknicy, Żaganiu, Rzepinie, Sulęcinie, Słońsku, Nowogród. • Park Mużakowski w Łęknicy. • Budowa wysypiska nieczystości stałych w Buczunie. • Promocja ekoturystyki: mapa, katalog, film o województwie.	• Kontynuacja prac przy oczyszczalni ścieków w Szczecinie.

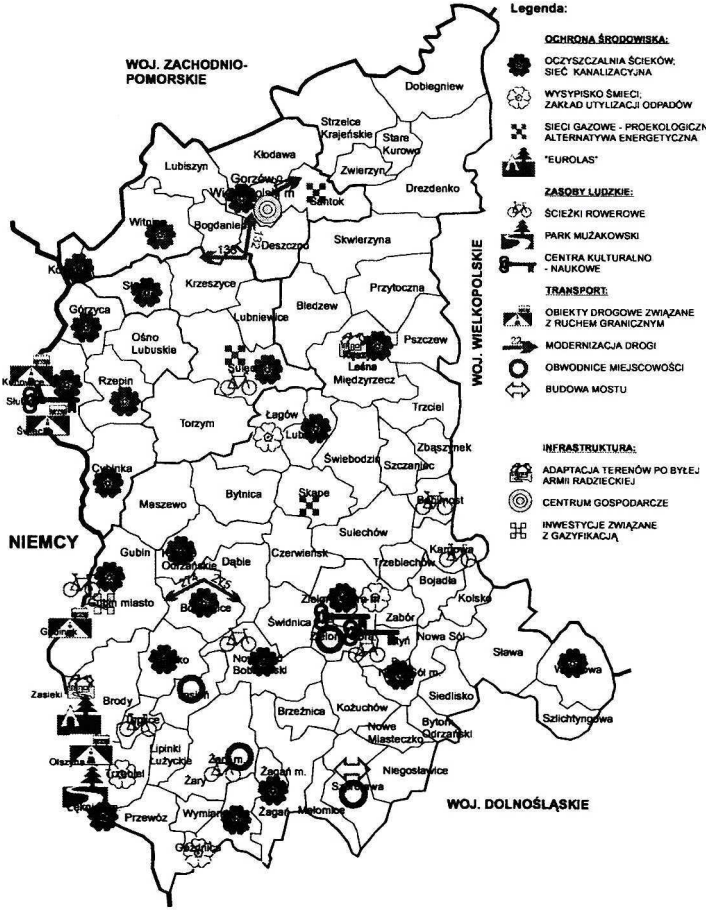
1997		
• Wysypisko odpadów kom. dla Lubania i przyległych gmin. • Modernizacja oczyszczalni ścieków w Olszynie. • Budowa międzygminnej oczyszczalni ściegów w Ścinawce. • Budowa kanalizacji sanitarnej w Bolesławcu. • Budowa oczyszczalni ścieków w Kamiennej Górze. • Rozbudowa oczyszczalni ścieków komunalnych w Bogatyni. • Budowa zakładu unieszkodliwiania odpadów komunalnych dla zlewni górnej Nysy Łużyckiej. • Budowa wysypiska odpadów komunalnych dla miasta i gm. Lwówek Śl.	• Budowa oczyszczalni ścieków w: Cybince, Lubrzy, Ługach, Witnicy. • Modernizacja oczyszczalni ścieków w Nowej Soli, Gorzowie, Pełczycach. • Rozbudowa Zakładu Gromadzenia i Utylizacji Odpadów w Zielonej Górze.	• Oczyszczalnia ścieków Pomorzany. • Kanalizacja sanitarna w Mieszkowicach. • Kompleksowa budowa systemu kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków w gm. Dobra.
1998		
• Centrum Utylizacji Odpadów Gmin Łużyckich w Lubaniu. • Budowa oczyszczalni ścieków i kanalizacji dla gm. Mściwojów. • Ekologiczne zagospodarowanie wysypiska odpadów w Ścięgnach.	• Budowa oczyszczalni ścieków dla Krosna Odrzańskiego, Kostrzyna. • Utylizizacja Ścieków w Łagowskim Parku Krajobrazowym. • Infrastruktura komunalna dla m. Słubice.	• Ochrona jakości wód jeziora Miedwie, budowa systemu oczyszczalni ścieków i kanalizacji sanitarnej w gm. Warnice.
1999		
• Budowa oczyszczalni ścieków dla Bystrzycy Kłodzkiej i Międzylesia. • Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej w Świeradowie Zdroju. • Ekologiczne zagospodarowanie wysypiska odpadów w Ściegnach.	• Budowa oczyszczalni ścieków dla m. Lubsko i Iłowej.	• Kompleksowy system kanalizacji sanitarnej i oczyszczalni ścieków w gm. Kołbaskowo.

Źródło: Jak w tab. 2.

- w woj. lubuskim 35 projektów na kwotę ponad 31 mln euro, z których wybudowano m.in. 18 oczyszczalni ścieków, kilka składowisk odpadów komunalnych, zakłady gromadzenia i utylizacji odpadów komunalnych (ryc. 2);
- w woj. zachodniopomorskim 9 inwestycji na sumę 14,5 mln euro; największa część środków trafiła na realizację 2 oczyszczalni ścieków oraz sieci kanalizacyjnej 5 gmin, głównie zlokalizowanych

w jednostkach sąsiadujących bezpośrednio z granicą państwową; dzięki tym inwestycjom w okresie 1994-1999 odsetek oczyszczonych ścieków wzrósł o 10%.

Inwestycje ekologiczne nie tylko wpłynęły na poprawę środowiska ale podniosły także standard cywilizacyjny mieszkańców, przyczyniły się do wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej obszaru pod

Ryc. 2. Inwestycje PHARE CBC w woj. lubuskim w latach 1994-1999

Źródło: *Inwestycje współfinansowane z Programem PHARE CBC w województwie lubuskim w latach 1994-1999*, Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, Zielona Góra, listopad 2001.

przyszłe inwestycje produkcyjne czy usługowe oraz poprawę warunków dla obecnie funkcjonujących podmiotów gospodarczych. Dzięki tym inwestycjom w niektórych powiatach (gorzowski, międzyrzecki) oraz miastach (Gorzów, Zielona Góra) odsetek oczyszczonych ścieków przemysłowych i komunalnych wynosi powyżej 98%. Wybudowane czy zmodernizowane oczyszczalnie należą do bardzo nowoczesnych i spełniają unijne standardy techniczne i technologiczne.

Dzięki wielu inwestycjom nastąpiła także poprawa jakości wody, znaczne obniżenie stężenia zanieczyszczeń organicznych czy zawiesin w wielu rzekach (Bóbr, Kwisa, Nysa Łużycka), a nawet zmiana jakości wody pod względem fizyko-chemicznym z klasy II na I (na Nysie Kłodzkiej dzięki budowie mechaniczno-biologicznych oczyszczalni ścieków w Ścinawce Dolnej, Bystrzycy Kłodzkiej i Międzylesiu)[7].

Często budowanym lub modernizowanym oczyszczalniom towarzyszą inwestycje uzupełniające w postaci sieci kanalizacyjnych, które stanowią podstawowy element infrastrukturalnego wyposażenia gmin. Sieci takie wybudowano w wielu miejscowościach wzdłuż granicy polsko-niemieckiej. Należy także wspomnieć o programie Phare Odbudowa, który skierowany był do gmin, które najbardziej ucierpiały w konsekwencji powodzi w 1997 r. W ramach tego programu zrealizowano 107 przedsięwzięć na sumę 2,8 mln euro.

Wsparcie programów społecznych

Bardzo ważną rolę we wsparciu współpracy transgranicznej na płaszczyźnie społeczno-kulturalnej, aktywności społecznej mieszkańców tych obszarów i samorządów lokalnych odgrywają środki pomocowe z programu PHARE CBC. W latach pierwszej edycji tego programu (1994-1999) wydatkowano blisko 23 mln euro na priorytet zasoby ludzkie, w tym:

- w woj. lubuskim wydatkowano ponad 20,1 mln euro, z tego aż 16 mln euro przeznaczono na budowę Collegium Polonicum w Słubicach, gdzie kształci się ok. 1300 studentów; w ramach tych środków dokonano również modernizacji i rozbudowy Międzynarodowego Centrum Muzycznego Wschód–Zachód – Filharmonia Zielonogórska, gdzie corocznie odbywają się spotkania muzyków z Niemiec i Polski;

[7] Choć jest to bardziej rejon pogranicza polsko-czeskiego ale samorządy lokalne mogą starać się o środki z programu PHARE CBC na granicę zachodnią.

- w woj. dolnośląskim ze środków PHARE CBC zrealizowano 3 projekty na kwotę blisko 1,33 mln euro; największym przedsięwzięciem była budowa Centrum Szkoleniowo-Konferencyjnego „Dwór Czarne" w dwóch etapach, która pochłonęła aż 94% wszystkich środków; za pozostałą kwotę zakupiono samochody i wyposażenie ratownicze dla Karkonoskiej Grupy GOPR;
- w woj. zachodniopomorskim wydatkowano na zasoby ludzkie niespełna 1 mln euro i obejmowały one budowę Centrum rehabilitacji osób upośledzonych umysłowo w Świnoujściu oraz Polsko-Niemieckie Centrum Edukacji Ekologicznej w Parku Krajobrazowym Doliny Dolnej Odry i Cedyńskim Parku Krajobrazowym.

Poza wymienionymi kwotami w latach 1997-1999 wydatkowano 4 mln euro na wsparcie projektu bezpieczeństwo granicy zachodniej, tj. wyposażenie policji i straży granicznej w odpowiedni sprzęt. Projekt obejmuje cały pas przygranicza.

Obok powyższych projektów bardzo ważną rolę we wsparciu współpracy transgranicznej, głównie na płaszczyźnie społeczno-kulturalnej, odgrywają tzw. małe projekty euroregionalne. Środki z tego Funduszu przeznaczone są głównie na wsparcie powiązań transgranicznych o „charakterze międzyludzkim", których wartość nie przekracza 50 tys. ECU. Ponieważ całe pogranicze polsko-niemieckie „pokryte jest euroregionami" mogą one korzystać z tej specjalnej linii środków PHARE CBC. Projekty te dotyczą głównie wspieranie rozwoju wspólnych przedsięwzięć z zakresu kultury, oświaty, edukacji, sportu, wydawnictw itp., a więc realizację takich celów współpracy transgranicznej w ramach euroregionów, jak: usuwanie niekorzystnego oddziaływania granic państwowych, poprawę poziomu życia mieszkańców euroregionów, poprawę naturalnych i kulturowych warunków życia, wymianę kulturalną. Średnie dofinansowanie pojedynczego projektu wynosiło od 3 do 5 tys. euro. W euroregionie „Neisse–Nisa–Nysa" w ramach tego funduszu zrealizowano blisko 600 projektów, w euroregionie „Pomerania" ok. 300 projektów i mniej więcej tyle samo w euroregionach regionu lubuskiego.

Druga edycja programu PHARE CBC

Druga edycja programu PHARE CBC obejmuje lata 2000-2006[8] ale w odróżnieniu od pierwszej rozszerzono zasięg terytorialny, tzn. z jego

[8] Jakkolwiek druga edycja PHARE CBC obejmuje lata 2000–2006, to jednak w związku z wejściem Polski do Unii Europejskiej i możliwością korzystania ze środków INTERREG IIIA jego realizacja zakończy się w 2003 r.

środków mogą korzystać obszary przygraniczne państw realizujących programy PHARE, a nie tylko obszary na granicach zewnętrznych Unii Europejskiej. Oznacza to, że ze środków programu mogą korzystać również regiony graniczące z Czechami, Słowacją i Litwą[9]. Na realizację programu PHARE CBC 2000 Polska-Niemcy Komisja Europejska przeznaczyła 44 mln euro z góry dzieląc tę kwotę na poszczególne województwa przygraniczne. Podział przewidywanej kwoty omawianego programu prezentuje tab. 4.

Warunkiem uzyskania zaplanowanej kwoty było opracowanie przez samorządy województw na granicy zachodniej z partnerami niemieckimi (dolnośląskie – Saksonia, lubuskie – Brandenburgia, zachodniopomorskie – Meklemburgia Przedpomorze) tzw. Wspólnego Dokumentu Programowego dla programu INTERREG IIIA – PHARE CBC II. Dokument składa się z następujących części:

- Dokument główny, zawierający ogólną charakterystykę polsko-niemieckiego pogranicza oraz wykaz priorytetowych zadań do współfinansowania z funduszy pomocowych[10];
- Wspólny Dokument Programowy Województwo Dolnośląskie – Wolny Kraj Saksonia, PHARE CBC – INTERREG III A;
- Wspólny Dokument Programowy Województwo Lubuskie – Brandenburgia, PHARE CBC – INTERREG III A;
- Wspólny Dokument Programowy Województwo Zachodniopomorskie–Meklemburgia–Pomorze Przednie, PHARE CBC – INTERREG III A.

---

[9] Dokładniej rzecz biorąc na środki z tego programu mogą liczyć gminy i powiaty położone wzdłuż granicy państwowej na szerokość dwóch powiatów. W ten sposób będą wspierane rzeczywiście działania transgraniczne.

- Program Polska – Republika Czeska przeznaczony jest dla obszaru dwóch pasów powiatów przygranicznych na terenie 3 województw: dolnośląskiego, opolskiego i śląskiego. Budżet programu wynosi po 5 mln euro dla strony polskiej i czeskiej. Dofinansowane są projekty z dziedziny transportu.
- Program Polska – Słowacja jest adresowany również do obszaru pasa szerokości dwóch powiatów przygranicznych na terenie 3 województw, śląskiego, małopolskiego i podkarpackiego. Budżet tego programu jest raczej skromny (po 4 mln euro dla strony polskiej i słowackiej). Środki z tego programu prawie w całości przeznacza się na przedsięwzięcia infrastrukturalne.
- Na realizację program w Regionie Morza Bałtyckiego w 2001 r przeznaczono 3 mln euro, z tego 2 mln na projekty infrastrukturalne, a 1 mln na Fundusz Małych Projektów.

[10] Dokument w odróżnieniu od trzech pozostałych został opracowany przez jedną z firm konsultingowych na zlecenie Komisji Europejskiej w Brukseli. Poziomem merytorycznym znacznie odbiega od Wspólnych Dokumentów Programowych przygotowanych wspólnie przez stronę polską i niemiecką (Guz-Vetter 2002).

Tabela 4

Podział środków w programie PHARE CBC 2000 i 2003 Polska-Niemcy

<table>
<tr><td colspan="8">Przewidywana kwota programu PHARE CBC Polska-Niemcy 2000</td></tr>
<tr><td colspan="3">Wsparcie projektów w trzech regionach transgranicznych (projekty powyżej 2 mln euro) 33,5 mln euro</td><td colspan="2">Wsparcie bezpieczeństwa granic w 3 regionach – 2 mln euro</td><td colspan="2">Fundusz Małych Projektów (20% wartości całego programu) 8 mln euro</td><td>Zarządzanie 0,5 mln</td></tr>
<tr><td>Region Dolnośląski 8,04 mln euro (24 %)</td><td>Region Lubuski 12,4 mln euro (38 %)</td><td>Region Zachodniopomorski 12,4 mln euro (38%)</td><td>Policja 1 mln euro</td><td>Straż Graniczna 1 mln euro</td><td>Fundusz Projektów Euro-regionalnych (do 50 tys. euro) 2 mln euro, w tym woj. dolnośląskie 0,5 mln euro</td><td>Fundusz Średnich Projektów do 300 tys. euro 6 mln euro, w tym woj. dolnośląskie 1,5 mln euro</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="8"></td></tr>
<tr><td colspan="8">Przewidywana kwota programu PHARE CBC Polska-Niemcy 2003</td></tr>
<tr><td colspan="3">Wsparcie projektów w trzech regionach transgranicznych (projekty powyżej 2 mln euro) 39 mln euro</td><td colspan="2">Wsparcie bezpieczeństwa granic w 3 regionach – 2 mln euro</td><td colspan="2">Fundusz Małych Projektów – 2 mln euro</td><td>Zarządzanie 1 mln</td></tr>
<tr><td>Region Dolnośląski 9,36 mln euro (24 %)</td><td>Region Lubuski 14,82 mln euro (38 %)</td><td>Region Zachodniopomorski 14,82 mln euro (38%)</td><td colspan="2">Policja – Straż Graniczna</td><td colspan="2">Fundusz Projektów Euroregionalnych (do 50 tys. euro) po 500 tys. euro na cztery euroregiony</td><td></td></tr>
</table>

Źródło: http://www.wwpwp.it.pl/ – adres internetowy Władzy Wdrażającej Program Współpracy Przygranicznej PHARE.

Dokumenty zawierają strategie rozwoju współpracy transgranicznej opracowane przez regionalne grupy robocze (marszałkowie, wojewodowie, szefowie euroregionów). Razem z opracowywanym dokumentem przystąpiono do naboru projektów. Ostatecznie po kolejnych krokach, jakie przewiduje procedura, wyłonione projekty zostały przedstawione Komisji Europejskiej, która zatwierdziła omawiany dokument w 2001 r i stanowi on podstawę programowania współpracy transgranicznej na lata 2000-2006 (dla strony niemieckiej) 2000-2002 (dla strony polskiej). Wśród przyjętych do realizacji projektów dominują te same priorytety, jak podczas I edycji tego programu, tj. głównie na transport i ochronę środowiska (np. projekt modernizacji drogi krajowej nr 4 – przyszła autostrada, która jest ważnym elementem III Paneuropejskiego Korytarza Transportowego biegnącego z Erfurtu przez Zgorzelec, Wrocław, Kraków, Lwów nad Morze Czarne).

Ocena

Dzięki środkom pomocowym i intensywniejszej współpracy transgranicznej istnieje szansa na szybszą modernizację struktury gospodarczej i przestrzennej, a przez to podniesienie atrakcyjności lokalizacyjnej i konkurencyjności obszarów przygranicznych. Korzyści przygranicznego położenia dostrzegane są przez coraz liczniejsze grupy inwestorów (w tym i zagranicznych), którzy lokują tu swoje kapitały licząc na szybkie zyski, władza lokalna na wpływy z podatków do budżetu, a ogół społeczności na nowe miejsca pracy i rozwój obszaru. Przekształcenia strukturalne mogą przyczynić się do szybszego niwelowania gospodarczych i infrastrukturalnych dysproporcji w poziomie zagospodarowania obszarów przygranicznych i szybszego dostosowania się układów przestrzenno-funkcjonalnych, produkcyjnych i usługowych do standardów europejskich, a to z kolei może wywołać dalszy, większy napływ kapitału i nowych technologii na obszary przygraniczne.

Realizację programów PHARE CBC w Polsce Komisja Europejska oceniła wysoko i zaleca ją jako przykład dla innych krajów objętych tym programem. Głównymi beneficjentami środków z tego programu są władze gminne, związki gminne, organizacje społeczne oraz urzędy i instytucje centralne i regionalne. Specyficznym beneficjentem są Euroregiony, dla których uruchomiono wspomniany już Fundusz Małych Projektów Euroregionalnych. Program PHARE CBC miał właśnie przygotować tych beneficjentów do korzystania w przyszłości ze środków

z funduszy strukturalnych. Dlatego procedury zbierania wniosków, wyboru projektów ich realizacja są zbliżone do procedur w programie INTERREG obowiązujących w UE.

Literatura

Ciok S., 1990, *Problematyka obszarów przygranicznych Polski Południowo-Zachodniej. Studium społeczno-ekonomiczne.* Acta Universitatis Wratislaviensis Nr 1155, Studia Geograficzne XLVIII, Warszawa-Wrocław.

Gabbe J., 1996, *Rozwój gospodarczy i społeczny regionów przygranicznych w Europie Zachodniej,* (w:) *Euroregion Bug,* M. Bałtowski (red), t. 4, Lublin.

Guz-Vetter M., 2002, *Szanse i zagrożenia polsko-niemieckiego pogranicza w perspektywie przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.* Instytut Spraw Publicznych, Warszawa.

Pietraś Z. J., 1996, *Miejsce wschodniego pogranicza Polski w nowym porządku politycznym Europy,* (w:) *Euroregion..., op. cit*

Szlachta J., 1997, *Programowanie rozwoju regionalnego w Unii Europejskiej.* Studia KPZK PAN, T. CV Warszawa.